

Locul și rolul procurorului în sistemul autorităților statului și în protecția libertății persoanei

**Alexandru Șerban
Silviu Gabriel Barbu**

Place and role of the prosecutor in the system of the state authorities and for the protection of the person's freedom

Abstract

The evolution of the institution of the prosecutor in Romanian law system is presented in a comparative way, according to the role conferred to it by the fundamental laws of many states with long lasting democratical traditions. The present attributions of the prosecutor from the perspective of the compatibility of Romanian legislation with the norms of the European Court of the Human Rights, are studied, especially regarding the formula “another magistrate powered by law with the exercise of the judicial attributions”.

Cuvinte cheie: *procuror, constituție, libertate individuală, măsuri preventive, înlocuire, revocare*

Key words: *prosecutor, constitution, individual freedom, prevention measures, substitution, dismissal*

Termenul de “procuror” cu accepțiunea de reprezentant al statului în privința aplicării legii a fost introdus prin Ordonanța din 25 martie 1302 a Regelui Filip al IV-lea cel Frumos al Franței, prin care s-a introdus funcția de procuror general pe lângă fiecare instanță de judecată, care avea în competență urmărirea infractorilor, trimiterea lor în judecată și executarea hotărârilor judecătorești. În anul 1790, în perioada ulterioară Revoluției Franceze din 1789, o lege de organizare a Justiției definea Ministerul Public ca fiind “o magistratură specială stabilită pe lângă unele instanțe judecătorești în scopul de a reprezenta societatea și, în numele acesteia, de a veghea ca în activitatea de judecată să se aplice dispozițiile legale de ordine publică și de a se face să se execute hotărârile pronunțate”¹. În istoria organizării justiției în România², funcția procurorului a evoluat după modelul francez începând cu 1865, treptat definitivându-se conturul instituției Ministerului Public ca fiind organizat în parchete compuse cu procurori, care aveau calitatea de magistrați și erau numiți de Rege, desfășurându-și activitatea pe principiul subordonării ierarhice față de procurorii generali ai curților de apel. Printre atribuțiile³

¹ Emil Poenaru, Procurorul- parte în procesul civil; Editura All Beck, București, 2003, p.1-3

² Nicolae Cochinescu, Organizarea puterii judecătorești în România, Edit. Lumina Lex, București, 1997, p. 160-161,

³ Nicolae Cochinescu, Organizarea puterii judecătorești în România, Edit. Lumina Lex, București, 1997, p. 161-163; A se vedea și Emil Poenaru, op. cit. , p. 3-4.

procurorilor cuprinse în legislația română din perioada interbelică, se află și cea a reținerii învinuților pentru cercetări timp de 48 de ore, cu posibilitatea prelungirii perioadei de reținere la trei zile. După anul 1945, prin reorganizarea treptată a Ministerului Public în Procuratură, atribuțiile procurorului în gestionarea libertății persoanei au fost extinse⁴, dându-i-se acestuia, prin noile codificări procesual penale și prin noile legi de organizare judiciară, inclusiv atribuția de a dispune luarea măsurii arestării⁵ preventive, atribuție care, însă, după 1990, a fost treptat diluată și transferată către judecător⁶.

Constituțiile române din 1866, din 1923 și din 1938 nu fac nici o referire la procuror, nici în capitolul privind drepturile și libertățile, nici în cel care reglementează puterea judecatorească. Din economia acestor dispoziții rezultă că activitatea de instrucție penală și de acuzare tipice pentru atribuțiile procurorului pot fi exercitate într-un cadru procesual și de drept substanțial foarte riguros reglementate, cu respectarea principiilor consacrate de legea fundamentală: legalitatea incriminării, legalitatea pedepsei, legalitatea procesului penal, prezumția de nevinovație, garantarea dreptului la apărare, garantarea libertății persoanei. Constituția din 1948 este prima lege fundamentală română care reglementează la nivel constituțional instituția parchetului, compus cu procurori aflați sub autoritatea procurorului general al Republicii. Rolul parchetului și, implicit, al procurorului este reglementat⁷ în art.95 și 96, norme potrivit cărora

parchetul supraveghează aplicarea legilor penale și veghează la “ urmărirea și pedepsirea crimelor împotriva ordinii și libertății democratice, a intereselor economice, a independenței naționale și a suveranității Statului Român.”

Procurorul și instituția Procuraturii sunt reglementate în Constituția⁸ din 1952 în Capitolul VI, de la art.73 la art.76, fără a se face vreo referire la rolul

⁴ De exemplu, Legea nr.6/ 1952 pentru înființarea și organizarea Procuraturii R.P.R. ; Legea nr. 60/ 1968 pentru organizarea și funcționarea Procuraturii R.S.R.; Codul român de procedură penală din 1969.

⁵ În doctrina constituțională recentă arestarea a fost caracterizată ca măsură care atinge grav libertatea individuală, cu consecințe mari, uneori nebănuite, asupra reputației persoanei, a vieții sale intime și familiale, a fericirii sale, fiind supusă unor reguli constituționale clare și ferme, luarea sa revenind unor autorități care acționează numai din ordinul legii, independent și imparțial, anume judecătorilor. A se vedea în acest sens Iona Muraru, Elena Simina Tănăsescu, *Drept Constituțional și Instituții Politice*, vol.I, ediția a XI-a, Edit. All Beck, București, 2003, p.180-181; Gheorghe Iancu, *Drept Constituțional și Instituții Politice*, Ediția a II-a revizuită și completată, Edit. Lumina Lex, București, 2004, p. 149-150; Mihai Constantinescu, Antonie Iorgovan, Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, *Constituția României revizuită- comentarii și explicații*, Edit. All Beck, București, 2004, p. 42-43.

⁶ Modificări reprezentative în acest sens au fost aduse în anul 2003, prin Legea 281/2003 de modificare și completare a codului de procedură penală, precum și prin Legea 429/2003 de revizuire a Constituției României, când abilitarea de a dispune arestarea preventivă a fost trecută exclusiv la judecător.

⁷ Constituția Republicii Populare Române, adoptată în 1948, publicată în Monitorul Oficial, partea I, nr.87bis din 13 aprilie 1948.

⁸ A fost adoptată în anul 1952 și publicată în Buletinul Oficial al Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române nr.1 din 27 septembrie 1952.

procurorului în privința libertății persoanei. Totuși, prin coroborare cu art.87 privind inviolabilitatea persoanei⁹, se desprinde idea că procurorul are un rol important în garantarea libertății individuale, prin posibilitatea de a dispune asupra arestării persoanei în conformitate cu dispozițiile legale în materie, adică cu respectarea principiului legalității (*nullum iudicium sine lege*).

Constituția¹⁰ din 1965 are reglementare distinctă pentru instituția Procuraturii, în titlul VII, art. 112- 115. atribuțiile și rolul procurorului vizând: exercitarea supravegherii activității organelor de urmărire penală și a organelor de executare a pedepselor, vegherea asupra respectării legalității, apărarea ordinii de drept, a drepturilor și intereselor legitime ale instituțiilor publice și ale cetățenilor. Așadar, din exprimarea generică a constituantului se desprinde concluzia că textul acoperă și instituția libertății individuale a persoanei, în sensul că rolul procurorului nu se reduce numai la identificarea argumentelor, probelor pentru acuzarea unei persoane, ci și a probelor care dovedesc nevinovăția și, implicit, care protejează libertatea acesteia. De asemenea, din economia dispozițiilor art.31 privind inviolabilitatea persoanei¹¹ rezultă că procurorul poate lua măsura arestării unei persoane numai dacă există probe sau indicii temeinice că aceasta a săvârșit o faptă prevăzută și pedepsită prin legea penală; mai mult decât atât, cenzurând actele și măsurile organelor de cercetare penală, procurorul le poate infirma dacă sunt emise în neconcordanță cu legea, consecința fiind protecția stării de libertate a persoanei reținute sau arestate.

Constituția Spaniei¹² face referire în Titlul VI- “Puterea Judecătorească”, în art. 124, la Ministerul Public¹³ și la procurorii care îl compun, stabilindu-le printre scopuri “promovarea acțiunii în justiție pentru apărarea legalității, a drepturilor cetățenilor ...”. Prin coroborarea cu prevederile art.17 din Titlul I, Capitolul II, care consacra dreptul persoanei la libertate și siguranță, se poate deduce că legiuitorul constituant spaniol a dat în atribuțiile procurorului și obligația de a veghea ca nici o

⁹ Art. 87 alin.2: “Nimeni nu poate fi arestat decât pe baza hotărârii tribunalului sau a procurorului, conform prevederilor legii”.

¹⁰A fost adoptată în anul 1965 și publicată în Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România nr.1 din 21 august 1965.

¹¹ Art.31 alin.2 : Nici o persoană nu poate fi reținută sau arestată dacă împotriva ei nu există probe sau indicii temeinice că a săvârșit o faptă prevăzută și pedepsită prin lege. Organele de cercetare pot dispune reținerea unei persoane pe o durată de cel mult 24 de ore. Nimeni nu poate fi arestat decât pe baza unui mandat de arestare emis de tribunal sau de procuror.

¹² A fost adoptată prin referendum la 6 decembrie 1978 și a intrat în vigoare la data publicării în Buletin Oficial Spaniol No 311-1 din 29 decembrie 1978.

¹³ Art.124 alin.1: Ministerul Public, fără a leza atribuțiile ce revin altor organe, are ca scop promovarea acțiunii în justiție pentru apărarea legalității, a drepturilor cetățenilor și a interesului public apărât de lege, din oficiu sau la cererea celor interesați, precum și să vegheze asupra independenței tribunalelor și să satisfacă interesul social în cauzele prezentate în instanță.

Alin.2 : Ministerul Public își exercită atribuțiile prin organe proprii, în conformitate cu principiile de unitate de acțiune și dependență ierarhică și, în toate cazurile, conform principiilor legalității și imparțialității.

persoană să nu fie arestată în afara condițiilor prevăzute de dispozițiile constituționale și de legea de procedură penală¹⁴.

Constituția Italiei¹⁵ are referiri foarte lapidare la instituția procurorului și atribuțiile acestuia, aparent centrate numai pe obligația exercitării acțiunii penale¹⁶. Art.108 consacră supremația principiului legalității în funcționarea instituțiilor cu atribuții în administrarea justiției, inclusiv procurorul Republicii¹⁷. Interpretarea sistematică și logică a Constituției Italiei desprindem concluzia că procurorul are un rol important în protejarea libertății individuale, coroborând dispozițiile amintite mai sus cu conținutul art.13 privind inviolabilitatea libertății persoanei¹⁸, întrucât procurorul are atribuții în aplicarea legii penale, inclusiv relative la restrângerea libertății personale.

Constituția Germaniei¹⁹ reglementează puterea judecătorească în capitolul IX, garanțiile referitoare la privarea de libertate fiind prevăzute în art.104, fără a se face vreo trimitere expresă la atribuțiile procurorului. Rolul procurorului, în accepțiunea generală a oricărui sistem de drept, este centrat pe aplicarea legii penale, astfel încât textele constituționale ce reglementează rolul organelor judiciare și protejarea libertății individuale se referă, direct sau implicit, și la atribuția esențială a procurorului de a fi preocupat de respectarea principiului legalității. Prin urmare, se poate aprecia că în Legea Fundamentală a Germaniei este implicit consacrat și rolul procurorului în protecția libertății individuale.

¹⁴ Art.17 alin.1: Toate persoanele au dreptul la libertate și siguranță. Nimeni nu poate fi privat de libertatea sa, decât în conformitate cu cele prevăzute în acest articol și în cazurile și cu procedura prevăzută de lege.

¹⁵ A fost aprobată de către Adunarea Constituantă la 22 decembrie 1947, promulgată și publicată în Buletinul Oficial nr 298 din 27 decembrie 1947; a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1948.

¹⁶ Art.112 : Procurorul Republicii are obligația de a exercita acțiunea penală.

¹⁷ Art 108: Normele de organizare judecătorească și cele referitoare la fiecare magistratură sunt stabilite prin lege.

Legea asigură independența judecătorilor din jurisdicțiile speciale, a procurorului Republicii de pe lângă acestea, precum și a persoanelor în alte categorii decât magistratura care participă la administrarea justiției.

¹⁸ Art.13: Libertatea personală este inviolabilă.

Nu este admisă nici o formă de detenție, de control sau percheziție a persoanei și nici altă restrângere a libertății personale, dacă o asemenea măsură nu este dispusă printr-un act motivat al autorității judiciare și numai în cazurile și prin modalitățile prevăzute de lege.

În cazuri excepționale, de necesitate și de urgență, indicate în mod expres de lege, autoritatea Siguranței publice poate adopta măsuri provizorii, care trebuie comunicate în termen de patruzeci și opt de ore autorității judiciare, iar, dacă aceasta nu se confirmă în următoarele patruzeci și opt de ore, se consideră revocate și lipsite de orice efect.

Este pedepsită orice fel de violență fizică și morală exercitată asupra persoanelor supuse oricărui restrângeri ale libertății.

Legea stabilește limitele maxime ale arestării preventive.

¹⁹ Legea Fundamentală pentru Republica Federală Germania a fost adoptată de Consiliul Parlamentar la 8 mai 1949, ratificată de Reprezentanțele Populare între 16-22 mai 1949, publicată în Jurnalul Federal din 23 mai 1949.

Constituția Franței²⁰ este mai cuprinzătoare în privința rolului procurorului, reglementându-i statutul și, foarte lapidar, atribuțiile generale în Titlul VII- Despre Autoritatea Judecătorească , art.65-66. Astfel, din interpretarea sistematică a conținutului art.65 desprindem concluzia²¹ că procurorul face parte din Autoritatea Judecătorească și este inclus în categoria magistraților. Coroborând art.65 cu art.66 alin. 2, observăm că procurorul²² francez are, ca membru al autorității judecătorești, atribuții importante în apărarea libertății individuale. Potrivit Preambulului Constituției din 04 octombrie 1958²³, aceasta se completează cu Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului din 26 august 1789²⁴, așa încât dimensiunea libertății individuale o regăsim în aceasta din urmă, în mai multe texte, după cum urmează: în art.4, unde este consacrată regula *qui suo iure utitur neminem laedit*²⁵, în cadrul principiului legalității; în art.7, potrivit căruia “nimeni nu poate fi acuzat, arestat sau deținut, cu excepția cazurilor stabilite de lege și potrivit formelor indicate de aceasta”; art.9, referitor la legalitatea și oportunitatea reținerii, prin prisma principiului prezumției de nevinovăție²⁶. Din examinarea textelor cu valoare constituțională sus-menționate apreciem că rezultă cu prisosință rolul important pe care îl exercită procurorul în protejarea libertății individuale, prin asigurarea respectării principiului legalității reținerii, arestării , pedepsei, precum și respectarea principiului prezumției de nevinovăție.

Constituția Statelor Unite ale Americii²⁷ nu face nici o referire expresă la

²⁰ Constituția actuală a Franței a fost adoptată în 4 octombrie 1958, fiind publicată în Jurnalul Oficial nr.234/05 octombrie 1958. A fost ulterior revizuită de mai multe ori, în anii 1960, 1962, 1963, 1974, 1976, 1992, 1993 și 1995.

²¹ Art.65 alin.1 Consiliul superior al magistraturii va fi prezidat de către Președintele Republicii. Ministrul Justiției îi este vicepreședinte de drept. El îi poate ține locul Președintelui Republicii.

Alin.2 Consiliul superior al magistraturii cuprinde două formațiuni, una competentă cu privire la judecători, cealaltă cu privire la procurori. ...

²² Art.66 alin.2 Autoritatea judecătorească, apărătoare a libertății individuale, asigură respectarea acestui principiu în condițiile prevăzute de lege.

²³ Constituția din 4 octombrie 1958 a fost publicată în Jurnalul Oficial al Republicii franceze nr.234 din 5 octombrie 1958, fiind modificată de mai multe ori până în prezent.

²⁴ Inclusă la începutul Constituției franceze din 03 septembrie 1791.

²⁵ Art.4 Libertatea constă în a putea face tot ceea ce nu dăunează celui alt: astfel, exercițiul drepturilor naturale ale fiecărui om nu cunoaște decât acele limite care sunt necesare altor membri ai societății pentru a se bucura de aceleași drepturi. Aceste limite nu pot fi determinate decât de către lege.

²⁶ Art.9 Având în vedere că orice om este considerat nevinovat până la declararea vinovăției sale, orice rigoare care nu ar fi necesară pentru reținerea sa – atunci când aceasta este considerată absolut necesară- trebuie să fie sever reprimată de lege.

²⁷ Constituția S.U.A. a fost adoptată în anul 1787, în cadrul Convenției de la Philadelphia și a intrat în vigoare în martie 1789, când a fost ratificată de 10 din cele 13 state semnatare. În data de 15 decembrie 1791 a fost adus primul amendament intitulat *Declarația drepturilor*, constituit din 10 articole care cuprindeau recunoașterea și garantarea unor drepturi și libertăți fundamentale. Amendamentele V și VI sunt cele care consacră, printre altele, protecția dreptului la libertate și garanțiile procesuale ale libertății persoanei.

procuror și atribuțiile acestuia, dar lasă loc interpretării atunci când vorbește despre conținutul protecției drepturilor și libertăților pe care le consfințește²⁸.

Constituția Japoniei²⁹ face o singură referire la funcția de procuror³⁰, în art.77 alin.2, fără a face vreo trimitere la atribuțiile acestuia în materia libertății persoanei. Dreptul la libertate individuală este reglementat în art.31, coroborat cu art.33 și art. 34 din același capitol III, în aceste norme de reglementare fiind consacrate atât dreptul subiectiv la libertate personală, cât și garanțiile necesare respectării acestuia. Deși exprimarea constituantului nu este explicită, putem totuși deduce că procurorul exercită un anumit rol în protejarea libertății individuale, îndeosebi prin respectarea permanentă a principiului legalității și a principiului prezumției de nevinovăție.

Constituția Federației Ruse consacră libertatea individuală și inviolabilitatea persoanei³¹ în art.22, iar în art.129 reglementează instituția procuraturii, fără a stabili atribuțiile procurorilor în economia textelor constituționale, ci doar trimițând la o lege specială federală.

Constituția Finlandei³² reglementează funcția procurorului în art.104, dar nu-i precizează atribuțiile, ci le lasă la latitudinea legii organice. Din interpretarea sistematică a întregului conținut al constituției putem deduce că procurorul are un rol important în asigurarea respectării principiului legalității și a principiului prezumției de nevinovăție.

Majoritatea convențiilor internaționale și pactelor privind drepturile și libertățile omului nu fac nici un fel de referire expresă la instituția procurorului și rolul acestuia în protecția libertății individuale. Astfel, Declarația Universală a Drepturilor Omului³³ vorbește numai de *instanțe judiciare competente*³⁴, *tribunal independent și imparțial*³⁵ sau *protecția legii*³⁶; Pactul Internațional cu privire la

²⁸ Amendamentul V, teza a treia: ...nici o persoană nu va putea ca într-o cauză criminală să fie obligată să depună mărturie împotriva sa, nici să fie privată de viață, de libertate sau proprietate fără a urma cursul firesc al legii procesuale...

²⁹ A fost promulgată la 3 noiembrie 1946 și a intrat în vigoare la 3 mai 1947

³⁰ Art.77alin.2 Procurorii publici trebuie să se supună regulilor stabilite de Curtea Supremă.

³¹ Constituția Federației Ruse a fost aprobată prin referendum la 12 decembrie 1993.

Art.12 :alin.1 Orice persoană are dreptul la libertate și la inviolabilitatea personală.

Alin.2 Arestul, reținerea și arestarea preventivă nu sunt permise decât în baza unei hotărâri judecătorești. Până la emiterea hotărârii judecătorești, persoana nu poate fi reținută pe o durată mai mare de 48 de ore.

³² Constituția Finlandei a intrat în vigoare în data de 1 martie 2000.

³³ Adoptată de Adunarea Generală O.N.U. la 10 decembrie 1948

³⁴ Art.8 Orice persoană are dreptul să se adreseze, în mod efectiv, instanțelor judiciare competente împotriva actelor care violează drepturile fundamentale care îi sunt recunoscute de Constituție sau de lege.

³⁵ Art.10 Orice persoană are dreptul, în deplină egalitate, să fie ascultată în mod echitabil și public de un tribunal independent și imparțial, care va hotărî fie asupra drepturilor și obligațiilor sale, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptată împotriva ei.

³⁶ Art.12 Nimeni nu va fi supus unor imixțiuni arbitrare în viața sa particulară, în familia sa,

drepturile economice, sociale și culturale³⁷ nu face nici o trimitere nici la procuror și nici la libertatea individuală; Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice³⁸ obligă statele părți să garanteze că autoritatea competentă, judiciară, administrativă ori legislativă, sau orice altă autoritate competentă potrivit legislației statului va hotărî asupra drepturilor individuale(cum observă în art.2, art.9, art.14 și altele). Din economia art.9 se desprinde obligația statelor semnatare de a asigura existența unei autorități statale abilitată să exercite funcțiuni judiciare³⁹ și, deși nici aici nu întâlnim nici o referire expresă la procuror și atribuțiile sale, totuși se desprinde concluzia că procurorul are un rol important în respectarea principiilor legalității și al prezumției de nevinovăție în instrumentarea oricărei cauze penale, inclusiv a celor cu acuzatul aflat în stare de arest preventiv⁴⁰.

Același raționament îl putem utiliza și în privința Convenției cu privire la drepturile copilului⁴¹, care consacră în art.37 obligația statelor părți de veghea la respectarea drepturilor copilului la libertate personală, la integritate fizică și psihică, la demnitate, la viață, la asistență juridică, la liber acces la justiție. Această obligație presupune existența unor atribuții specifice în sarcina instituțiilor statale îndrituite să gestioneze problemele enumerate în art.37. Printre aceste instituții se înscrie fără îndoială și procurorul, privit ca membru al instituției statale a parchetului sau procuraturii, care trebuie să se îngrijească de respectarea principiilor legalității și prezumției de nevinovăție, în cazul luării sau menținerii unor măsuri privative de libertate.

Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale⁴² are un conținut și un limbaj mai nuanțate referitor la rolul procurorului în protecția libertății individuale, în sensul că prin conținutul art.5

la domiciliul său ori în corespondență, nici unor atingeri aduse onoarei sau reputației sale. Orice persoană are dreptul la protecția legii împotriva unor astfel de imixțiuni sau atingeri.

³⁷ Adoptat de Adunarea Generală O.N.U. la 16 decembrie 1966. Ratificat de România prin Decretul 212 din 31 octombrie 1974, Buletinul Oficial nr.146 din 1974.

³⁸ Adoptat de Adunarea Generală O.N.U. la 16 decembrie 1966. Ratificat de România prin Decretul 212 din 31 octombrie 1974, Buletinul Oficial nr. 146 din 1974.

³⁹ Art.9 alin.3 Orice individ arestat sau deținut pentru comiterea unei infracțiuni penale va fi adus , în termenul cel mai scurt, în fața unui judecător sau a unei alte autorități împuternicite prin lege să exercite funcțiuni judiciare și va trebui să fie judecat într-un interval rezonabil sau să fie eliberat. Detențiunea persoanelor care urmează a fi trimise în judecată nu trebuie să constituie regula, dar punerea în libertate poate fi subordonată unor garanții asigurând înfățișarea lor la ședințele de judecată pentru toate celelalte acte de procedură și, dacă este cazul, pentru executarea hotărârii.

⁴⁰ În acest sens, menționăm și conținutul art.14 din Pact, care stabilește regulile de procedură ce trebuie respectate în instrumentarea cauzelor penale.

⁴¹ Adoptată de Adunarea Generală O.N.U. la 20 noiembrie 1989. A fost ratificată de România prin Legea 18 din 27 09 1990, publ. În Monitorul Oficial nr.109 din 1990.

⁴² Adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950, amendată prin Protocoalele nr.3 intrat în vigoare la 21 septembrie 1970, nr. 5 intrat în vigoare la 20 decembrie 1971 și nr. 8 intrat în vigoare la 1 ianuarie 1990. Convenția a fost ratificată de România prin Legea nr.30 din 18 mai 1994, publicată în Monitorul Oficial nr.135 din 1994.

alin.3 a lăsat statelor membre⁴³ posibilitatea de a da în sarcina procurorului atribuții precise în materia libertății personale, nu numai cele generale pentru funcția de procuror, anume respectarea principiilor legalității și al prezumției de nevinovăție. Acest raționament se fundamentează pe exprimarea utilizată în textul antemenționat: „Orice persoană arestată sau deținută... trebuie adusă de îndată înaintea unui judecător sau a altui magistrat împuternicit prin lege cu exercitarea atribuțiilor judiciare...”, precum și pe modul în care jurisprudența Curții a interpretat⁴⁴ acest text⁴⁵, anume că, în unele sisteme naționale, procurorul are atribuții judiciare, punctual în materia libertății individuale, de natura juridică a celor date în mod tradițional și unanim admis judecătorului⁴⁶.

Având în vedere jurisprudența⁴⁷ Curții Europene a Drepturilor Omului, procurorul poate avea atribuții în privința libertății persoanei doar circumscris noțiunii „alt magistrat împuternicit de lege cu exercitarea atribuțiilor judiciare”, noțiunea de magistrat aici neînsemnând automat că sensul ei este cel din dreptul intern al statelor membre, ci aceasta are, în art.5 parag.3, un sens propriu, este autonomă în sistemul acesteia, apropiindu-se de concepția jurisdicțională de „tribunal independent și imparțial”⁴⁸.

În literatura juridică s-a subliniat, pornindu-se de la dispozițiile art. 131 alin.2 și art.132 alin.1 din Constituție, că procurorii își desfășoară activitatea constituiți în parchete și potrivit principiului legalității, al imparțialității și al controlului ierarhic, sub autoritatea ministrului justiției, iar în activitatea judiciară

⁴³ Art.5 alin.3 Orice persoană arestată sau deținută, în condițiile prevăzute de paragraful 1 lit.c din prezentul articol, trebuie adusă de îndată înaintea unui judecător sau a altui magistrat împuternicit prin lege cu exercitarea atribuțiilor judiciare și are dreptul de a fi judecată într-un termen rezonabil sau eliberată în cursul procedurii. Punerea în libertate poate fi subordonată unei garanții care să asigure prezentarea persoanei în cauză la audiere.

⁴⁴ A se vedea, pentru un comentariu detaliat, Corneliu Bârsan “ Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Comentariu pe articole, Vol.I. Drepturi și libertăți”, Edit.All Beck, București 2005, p.348-356. În același sens, Louis-Edmond Pettiti, Emmanuel Decaux, Pierre-Henri Imbert și colectiv, La Convention Européenne des Droits de L’Homme, Commentaire article par article, Edit.Economica, Paris,1999, p.211-227. A se vedea și Jim Murdoch “Article 5 of the European Convention on Human Rights. The protection of liberty and security of person”, Council of Europe Publishing, 2002.

⁴⁵ În acest sens, a se vedea Revista Română de Drepturile Omului nr.1 din 2005- Corneliu Liviu Popescu, „Calificarea europeană și națională a procurorului român drept magistrat”, p.49-57.

⁴⁶ În literatura juridică recentă s-a arătat, pe bună dreptate, că “ noțiunea de judecător nu este de natură să pună probleme deosebite. Fie că este vorba despre art.5 parag.3 care vorbește despre judecător, de art.5 parag.4 ce utilizează noțiunea de tribunal sau de art.6, în care găsim pe cea de instanță independentă, prima accepție care intră în discuție este aceea de judecător de scaun, care judecă un proces, trasează un litigiu, adică exercită o funcție jurisdicțională, fiind independent față de executiv în oricare dintre statele contractante.”- Corneliu Bârsan, op. cit., p.348-349.

⁴⁷ Spre exemplu, Schiesser contra Elveția, 4 decembrie 1979, CEDH, Serie A nr.34, paragraf 28;CEDH, Huber contra Elveția, Serie A nr.188,parag.40-43, 23 octombrie 1990

⁴⁸ Corneliu Bârsan, op. cit., p.349

reprezintă interesele generale ale societății și apără ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor, făcând parte din categoria magistraților în sens larg, dar fără independența specifică celeilalte categorii de magistrați, cea propriuzisă, anume judecătorești, fapt care îi apropie mai mult de puterea executivă⁴⁹ decât de cea judecătorească.

Procurorii, constituiți în parchete, au, potrivit legii, următoarele atribuții⁵⁰:

- a. efectuarea urmăririi penale și, respectiv, supravegherea acesteia;
- b. sesizarea instanțelor de judecată pentru judecarea cauzelor penale;
- c. exercitarea acțiunii civile în cazurile prevăzute de lege;
- d. participarea, în condițiile legii, la judecarea cauzelor de către instanțele judecătorești;
- e. exercitarea căilor de atac împotriva hotărârilor judecătorești, în condițiile prevăzute de lege;
- f. supravegherea respectării legii în activitatea de punere în executare a hotărârilor judecătorești;
- g. studierea cauzelor care generează sau favorizează criminalitatea și prezentarea propunerilor de eliminare a acestora.

Legiuitorul i-a stabilit procurorului atribuții explicite în protecția libertății individuale, concentrate în primul rând în conținutul art. 216 alin.2 Cod procedură penală (C.p.p.), în capitolul III care reglementează supravegherea exercitată de procuror în activitatea de urmărire penală⁵¹. Conținutul detaliat al acestor atribuții este dat de toate dispozițiile procesual penale pe care procurorul trebuie să le aplice el însuși sau care trebuie aplicate de către alte organe judiciare și asupra cărora veghează, în virtutea principiului legalității desfășurării procesului penal. Demn de remarcat este textul art.316 alin.3 C.p.p., în temeiul căruia procurorul poate pune concluzii de achitare a inculpatului sau de încetare a procesului penal atunci când cercetarea judecătorească nu confirmă învinuirea sau când a intervenit vreuna din cauzele de încetare a procesului penal prevăzute în art 10 lit. f)- h) C.p.p., dispoziții care prefigurează independența procurorului când acesta participă la activitatea instanței de judecată.⁵²

Dintre măsurile preventive privative de libertate, procurorul poate dispune în actuala reglementare numai *măsura reținerii*⁵³. Procurorul care ia măsura reținerii este obligat să-l încunoștiințeze de îndată pe conducătorul parchetului din care face parte. Ca o transpunere a principiului fundamental al dreptului la apărare , procurorul care ia măsura reținerii va aduce la cunoștința învinuitului că are

⁴⁹ Ion Neagu, Drept procesual penal, Partea generală, Tratat, Edit. Global Lex, Bucuresti, 2004, p.128-129;

Mihai Constantinescu, Antonie Iorgovan, Ioan Muraru, Simina Tănăsescu, Constituția României revizuită, comentarii și explicații, Edit. All Beck, București, 2004, p.275-277.

⁵⁰ A se vedea Ion Neagu, Drept procesual penal, Partea generală, Tratat, op. cit., p.134-135.

⁵¹ Text care are următorul conținut: „ De asemenea, procurorul veghează ca nici o persoană să nu fie reținută sau arestată, decât în cazurile și în condițiile prevăzute de lege.”

⁵² Ion Neagu, Drept procesual penal. Partea generală. Tratat, op. cit.,p.135.

⁵³ Modificări introduse prin Legea 281/2003 și Ordonanța de Urgență nr.109/2003, prin corelarea cu Legea de revizuire a Constituției României, supra cit.

dreptul să-și angajeze apărător și că are dreptul să nu facă nici o declarație, atrăgându-i atenția că tot ceea ce declară poate fi folosit și împotriva sa. În temeiul art.137/1 C.p.p., persoanei reținute i se aduc la cunoștință motivele reținerii. Măsura reținerii poate dura cel mult 24 de ore; această durată maximă trebuie interpretată în sensul că nu poate fi depășită, nu în sensul că este o durată practică în orice caz de reținere. Ca atare, reținerea poate dura și mai puțin de o zi, în funcție de motivele reținerii și de operativitatea în rezolvarea problemelor pe care le ridică fiecare caz în parte.⁵⁴ Din durata reținerii se deduce timpul cât persoana a fost privată de libertate ca urmare a măsurii administrative a conducerii la sediul Poliției, prevăzută de art. 31 alin.1 lit.b) din Legea nr. 218/2002 privind organizarea și funcționarea Poliției Române⁵⁵. Măsura reținerii se dispune prin ordonanță, conform art.144 alin.2, act procedural în care trebuie să se menționeze exact ziua și ora la care a început, iar ordonanța de punere în libertate, ziua și ora la care a încetat. Calculul duratei reținerii se face în conformitate cu dispozițiile art.188 C.p.p., ora la care începe reținerea și ora la care încetează intrând în durata acestei măsuri procesuale⁵⁶.

Având în vedere dinamismul procesului penal și faptul că măsurile preventive au ca scop asigurarea bunei desfășurări a activității procesuale, este firesc ca acestea să fie adaptate în funcție de temeiurile de fapt și de drept ale cauzei, asigurându-se astfel o flexibilitate acestora în raport anumite împrejurări legate de cauza penală în derulare și de persoana făptuitorului (fie el învinuit sau inculpat). Și în aceste situații legiuitorul a dat în competența procurorului importante atribuții pentru garantarea respectării legalității în privința libertății persoanei pe întreg parcursul procesului penal.

Astfel, anticipând modificări ale considerentelor ce pot susține luarea măsurilor preventive, art.139 alin.1 Cod procedură penală prevede că măsura preventivă se înlocuiește cu altă măsură preventivă când s-au schimbat temeiurile care au determinat luarea măsurii. Referindu-ne la cea mai gravă măsură, arestarea preventivă, aceasta poate fi înlocuită ori cu obligarea de a nu părăsi localitatea ori cu obligarea de a nu părăsi țara, așa cum prevăd dispozițiile art.139 alin.3⁵ C.p.p. Din modul de formulare a art.139 alin.1 C.p.p. rezultă că înlocuirea măsurii arestării cu altă măsură restrictivă de libertate este obligatorie dacă temeiurile care au determinat arestarea s-au schimbat. Având în vedere că în cursul urmăririi penale cauza este instrumentată de organele de urmărire penală, legea le impune acestora obligația de a sesiza instanța de judecată pentru a dispune înlocuirea. Organul de cercetare penală are obligația de a-l informa pe procuror, care la rândul său, după ce analizează temeiurile și motivarea prezentate de organul de cercetare penală, sesizează instanța de judecată, dacă își însușește propunerea formulată de organul de cercetare penală. De asemenea, procurorul este obligat să sesizeze instanța și din oficiu când constată el însuși că temeiurile s-au schimbat.

⁵⁴ Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, *Drept Constituțional și Instituții Politice*, ediția a XI-a, Edit. All Beck, bucurești, 2003, p.180

⁵⁵ Ion Neagu, *Drept procesual penal. Partea generală*. Tratat, op. cit.,p.401

⁵⁶ Ion Neagu, *Drept procesual penal. Partea generală*. Tratat, op. cit.,p.401

În lumina dispozițiilor art.23 alin.9 din Constituție, precum și art. 139 alin.2 C.p.p., revocarea arestării preventive este acel act procesual prin care instanța dispune desființarea ei, când nu mai există vreun temei care să justifice menținerea arestării⁵⁷. Revocarea reglementată de art.139 se deosebește de revocarea dispusă de instanță în căile de atac împotriva actelor de luare a măsurii arestării preventive, întrucât ea presupune că măsura inițială a arestării a fost legală și justificată, încetarea temeiurilor intervenind ulterior. Ca și în cazul înlocuirii arestării preventive, în cursul urmăririi penale organul de executare penală are obligația de a-l informa pe procurorul care supraveghează urmărirea penală despre încetarea temeiurilor, iar acesta, la rândul lui, este obligat să sesizeze instanța pentru revocarea arestării. Aceeași obligație îi revine procurorului și când constată el însuși încetarea temeiurilor.

În art.243 alin.3 și art. 249 alin.2 C.p.p. sunt prevăzute drept cazuri de revocare a arestării preventive cazurile de încetare a urmăririi penale și de scoatere de sub urmărire penală. Astfel, se prevede că, în situația în care procurorul dispune încetarea urmăririi penale ori scoaterea de sub urmărire penală, dacă învinuitul sau inculpatul este arestat, revocarea arestării trebuie cerută de procuror, de îndată, instanței de judecată, aceasta din urmă având obligația să se pronunțe în termen de 24 de ore, prin încheiere, și să dispună revocarea măsurii și punerea în libertate, de îndată, a învinuitului sau inculpatului.

În practica judiciară au fost examinate frecvent diferite ipostaze ale rolului procurorului în desfășurarea procesului penal în limitele principiului legalității și, implicit, în protecția libertății persoanei cercetate sau aflate în stare de judecată. Astfel, spre exemplu, Curtea Supremă de Justiție⁵⁸ a statuat că prim-procurorul parchetului care a confirmat rechizitoriul este incompatibil de a judeca, după ce a devenit judecător, deoarece, prin actul procesual menționat, el a dispus trimiterea în judecată. Conform art. 263 alin.1 c.p.p., rechizitoriul trebuie să cuprindă dispoziția de trimitere în judecată; art.209 alin.5 prevede că atunci când urmărirea penală este efectuată de procuror, rechizitoriul trebuie supus confirmării prim-procurorului unității, iar potrivit art.264 alin.1 rechizitoriul constituie actul de sesizare a instanței de judecată. Într-o altă cauză⁵⁹, Înalta Curte de Casație și Justiție a stabilit că procurorul care a semnat motivele de apel este incompatibil să participe la judecarea cauzei în apel ca judecător, deoarece și-a exprimat anterior părerea cu privire la soluția care ar putea fi dată, caz de incompatibilitate prevăzut la art.47 alin.2 c.p.p.

În privința obligației procurorului de a respecta dreptul învinuitului sau

⁵⁷ Ion Neagu , Drept procesual penal. Partea generală. Tratat, ediția III, Edit. Global Lex, București, 2004, p.391.

⁵⁸ Decizia Secției Penale a C.S.J. nr. 360 din 13 febr. 1997, publicată în “ Probleme de drept din jurisprudența Curții Supreme de Justiție în materie penală”, Gabriel Ionescu, Iosif Ionescu, Edit. Juris Argesis, 2002,p. 582.

⁵⁹ Decizia Secției Penale a C.S.J. nr. 2004 din 16 sept. 1997, publicată în “ Probleme de drept din jurisprudența Curții Supreme de Justiție în materie penală”, Gabriel Ionescu, Iosif Ionescu, Edit. Juris Argesis, 2002,p. 583.

inculpatului la apărare, Curtea Supremă de Justiție s-a pronunțat⁶⁰ în sensul că „neîndeplinirea obligației prevăzute în art.6 alin.5 din c.p.p., de a încunoștiința pe învinuit sau inculpat, înainte de a i se lua o declarație, despre dreptul de a fi asistat de un apărător, urmată de neasistarea sa în tot cursul urmăririi penale, constituie motiv de restituire a dosarului pentru refacerea urmăririi penale, conform art.333 din c.p.p.”. Într-o cauză mai recentă⁶¹, Curtea a stabilit că „semnătura unei persoane în calitate de apărător pe declarația luată cu ocazia arestării, fără a avea delegația de apărător, iar asistarea ulterioară, cu ocazia prezentării materialului de urmărire penală, de către o altă persoană, avocat desemnat din oficiu, cu delegație depusă la dosar, nu satisface cerințele asigurării dreptului la apărare în tot cursul procesului penal, existând îndoiala cu privire la apărarea efectivă și reală la data ascultării inculpatului”, la momentul arestării dispuse de procuror.

În concluzie, toate considerentele teoretice expuse anterior, dar și exemplele de practică judiciară, vin să confirme importanța rolului pe care legiuitorul i l-a atribuit procurorului în sistemul autorităților statului și în protecția libertății persoanei, dar și remediile sau sancțiunile procesuale ce pot fi aplicate în cazul nerespectării de către acesta a obligațiilor impuse de lege.

⁶⁰ Decizia Secției Penale a C.S.J. nr. 2194 din 26 oct. 1993, publicată în “ Probleme de drept din jurisprudența Curții Supreme de Justiție în materie penală”, Gabriel Ionescu, Iosif Ionescu, Edit. Juris Argesis, 2002,p. 609.

⁶¹ Decizia Secției Penale a C.S.J. nr. 737 din 26 martie 1997, publicată în “ Probleme de drept din jurisprudența Curții Supreme de Justiție în materie penală”, Gabriel Ionescu, Iosif Ionescu, Edit. Juris Argesis, 2002,p. 611.